

bu yazma defterlerle, Başvekâlet Arşiv Umum Müdürlüğünde ve Tapu-Kadastro Umum Müdürlüğünde sancak ve eyâlet isimleri bulunan defterler, 1831 yılına ait Takvim-i Vakayi koleksiyonlarındaki Tevcihat listeleri ve bunlardan başka yertî, yabancı Osmanlı İmparatorluğu tarih ve teşkilâtına ait eserlerdeki idarî taksimat listeleriyle karşılaştırılmak ve tamamlanmak suretiyle çıkarılmıştır. Bununla beraber bu mahdut çalışmayla bir kısım livaları ne Başvekâlet Arşivindeki ve Tapu Kadastro Umum Müdürlüğündeki defterlerden, ne de Takvim-i Vakayi koleksiyonlarındaki Tevcihat listelerinden tevsik etmek mümkün olabilmiştir. Yazma defterlerde Diyarbekir, Erzurum, Şam, Trablusşam, Sayda, Halep, Rakka, Kars, Çıldır, Van, Cezair-i Bahr-i Sefid eyâletlerinin liva ve kazaları çok karışıktır. Bir defterde liva olarak işaret edilen, diğer defterde gösterilmemiştir. Bu yüzden her üç defterde aynı eyâlete ait liva olarak işaretlenenler alınmış, liva olduklarına dair her üç defterde de bir kayıt bulunmayan yerler alınmamıştır. Şeh-i Zor, Musul, Bağdad, Basra eyâletlerinin ise livaları hiç birinde tesbit edilmediği için burada da bu eyâletlerin yalnız isimleri zikredilerek bırakılmıştır.

Bu taksimat çıkarıldıktan sonra 1831 yılında Osmanlı imparatorluğunun bir de hartası yapılmıştır. Daha büyük bir harta üzerinde bütün kaza, nahiye ve sancaklar tesbit edilerek çalışılmış, fakat metine eklenen hartada bu çalışma daha muhtasar bir hale getirilerek eyâlet ve livalarla bunların sınırları ile defterlerde yalnız isimleri olup ta kazaları bulunmayan livaların sınırları gösterilmeksizin yalnız isimleri verilmiştir. Böylece harta üzerindeki sınır çizgileri ancak kazalar, nahiyeler ve sancakların yardımı ile geçirilmiştir. Şüphesiz idarî taksimatın sınırlarını en doğru bir şekilde gösterebilmek için bütün sancakların köy ve mezralarına kadar yer adlarını inceleyerek mevkilerini harta üzerine koyduktan sonra sınır çizgisini çizmek lâzımdır. Bu iş ise, bu konu ile ilgili bütün defterlerin tetkiki gibi büyük bir çalışmaya muhtaç olduğu için burada 1831 tarihindeki idarî taksimatın ancak ana hatları verilmekle yetinilmiştir. Fakat bu arada şimdiki Türkiye'nin bile bu teferruatla vilâyet sınırlarını tam ve doğru olarak veren bir mülki taksimat hartasının bulunmadığını da ilâve edebiliriz.

1831 tarihindeki idarî taksimatın ana hatları çıkarıldıktan sonra Sayın Prof. Enver Ziya Karal'ın 'Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus

Sayımı 1831¹ adlı eserinden faydalanılarak imparatorluğun sayım yapılan eyâletlerindeki nüfusu hesaplanmıştır. Bu maksatla sayım yapılan yerlerdeki nüfus sıklığını ve eyâletlerdeki nüfusa göre müslim, gayrimüslimlerin orantılarını gösteren iki harta ile bütün sayım neticesine göre müslim ve gayrimüslimlerin orantılarını veren bir grafik ilâve edilmiştir.

OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA 1831 YILINDA EYÂLETLER VE LİVALARI

<i>I. Eyâlet-i Rumeli</i>		(روم ایلی)
1)	Liva-i Sofya ve Manastır	(صوفیه) Paşa Sancağı
2)	„ Selânik	(سلانیک)
3)	„ Üsküb	(اسکوب)
4)	„ Köstendil	(کوستندیل)
5)	„ Ohri	(اوخری)
6)	„ Tırhala	(ترحاله)
7)	„ Avlonya	(اولونیه)
8)	„ Delvine	(دلونیه)
9)	„ Velceterin	(ولجترین)
10)	„ İlbasan	(ایلبسان)
11)	„ İskenderiye	(اسکندریه)
12)	„ Yanya	(یانیه)
13)	„ Dukagin	(دوقه کین)
14)	„ Perzerin	(پرزرین)
15)	„ Alacahisar	(اللاجحصار)
<i>II. Eyâlet-i Anadolu</i>		(اناطولی)
1)	Liva-i Kütahya	(کوتاهی) (Paşa Sancağı)
2)	„ Hüvadendigâr	(خداوندکار)

¹ Enver Ziya Karal, Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831, Başvekâlet İstatistik Um. Müd. Ankara 1943.

3)	»	Karahisar-ı Sahib	(قره حصار صاحب)
4)	»	Sultanönü	(سلطان اوکی)
5)	»	Ankara	(انقره)
6)	»	Kengiri	(کانگری، کنگری)
7)	»	Bolu	(بولی)
8)	»	Kastamonu	(کستمونو)
9)	»	Aydın	(ایدین)
10)	»	Saruhan	(ساروخان)
11)	»	Menteşe	(منتشا)
12)	»	Hamid	(حمید)
13)	»	Teke	(تکه)
14)	»	Karesi	(قرهسی)
15)	»	Viranşehir ¹	(ویران شهر)

III. Eyâlet-i Karaman

(قرمان)

1)	Liva-i Konya	(قونیه) (Paşa Sancağı)
2)	» Beyşehir	(بکشهری)
3)	» Akşehir	(اقتشهر)
4)	» Kayseriye	(قیصریه)
5)	» Niğde	(نیکده)
6)	» Kırşehir	(قیرشهری)
7)	» Aksaray	(اقترای)

IV. Eyâlet-i Bosna

(بوسنه)

1)	Liva-i Saraybosna	(سرای بوسنه) (Paşa Sancağı)
2)	» Hersek	(هرسک)
3)	» İzvornik	(ایزورنیک)
4)	» Kilis	(کلیس)

¹ İdari taksimat bulunan eserlerin bir kısmında Anadolu eyâletinin sancakları arasında Viranşehir sancağı gösterilmemiştir. Fakat Eyâlat defteri (T. T. K. Küt. Yazmaları Yeni No. 26), Tevcihat defteri (İst. Baş. Vek. Arş. No. 19) ve Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831. S. 142 (E. Z. Karal) ye göre Viranşehir sancak olarak alınmıştır.

V. Eyâlet-i Silistre

(سلستره)

1) Liva-i Silistre	(سلستره)	(Paşa Sancağı)
2) „ Niğbolu	(نيگبولی)	
3) „ Vidin	(ودین)	
4) „ Çirmen	(چیرمن)	
5) „ Vize	(ویزه)	
6) „ Kırkkilise	(قرق کلیسا)	

VI. Eyâlet-i Cezair-i Bahr-i Sefid

(جزایر)

1) Liva-i Gelibolu	(گلبولی ، کلیولی)	(Paşa Sancağı)
2) „ Kocaili	(قوجه ایلی)	
3) „ Suğla	(صغله)	
4) „ Rodos	} 1	(ردوس)
5) „ Kıbrıs		(قبریس)

VII. Eyâlet-i Maraş²

(مرعش)

1) Liva-i Maraş	(مرعش)	(Paşa Sancağı)
2) „ Malatya	(ملاطیه)	
3) „ Samsat	(صامصات)	
4) „ Gerger	(کرکر)	

VIII. Eyâlet-i Diyarbekir

(دیاربکر)

1) Liva-i Amid	(امد)	(Paşa Sancağı)
2) „ Hani	(هانئ)	
3) „ Mazgird	(مازگرد)	
4) „ Mefarkin (Meyafarikin)	(مفارقین)	

¹ Adı geçen yazma defterlerde Rodos ve Kıbrıs adalarının sancak olduklarına dair bir işaret yoktur. 1234—1247 yıllarına ait Cezair Ahkâm defterlerinde (İst. Baş. Vek. Arş. No. 18, 19, 20) bu adalar sancak olarak gösterilmişlerdir.

² Her üç yazma defterde de Maraş eyâletinin sancakları arasında Ayıntabda sayılmaktadır. Fakat Ayıntab H. 1233, M. 1818 senesine doğru Maraş eyâletinden ayrılarak kaza halinde Halep eyâletine bağlanmıştır. (Bak. İslâm Ansik. C. I, s. 66).

5)	„	Harberut	(خربروت)	
6)	„	Sincar	(سنجار)	
7)	„	Esterid	(اسفرد)	
8)	„	Siverek	(سيورك)	
9)	„	Ergani	(ارغنى)	
10)	„	Anade	(اناده)	
11)	„	Hısnı Keyf (Hasankeyf)	(حسن كیف ، حسن كهف)	
12)	„	Çemişgezek	(چمشكزك)	
13)	„	Nusaybın	(نصين)	
14)	„	Çapakçur	(چاپقور ، چاچقور)	
15)	„	Sağman	(صاعمان)	
16)	„	Çermik	(جرميك)	
17)	„	Kulb	(كلب)	
18)	„	İlkis	(ايلكىسى)	
19)	„	Penbek	(پنك)	
20)	„	Pertekrek	(پرتكوك ، پرتكرك)	
		Palu	(پالو)	Hükümet
		Giyeh	(گيخ)	„
		Cizre	(جزره)	„
		Eğil ¹	(اكيل)	„
		Hazzo	(حزو)	„
		Tercil	(ترجيل)	„
		Saru (Savur)	(سارو)	„

IX. Eyâlet-i Sivas (Rum) (سيواس)

1)	Liva-i Sivas	(سيواس)	(Paşa Sancağı)
2)	„ Amasya	(اماسيه)	
3)	„ Bozok	(بوزاق)	

¹ Anadolu Vilâyeti Taksimatı (T. T. K. Küt. yazmaları No. 35) adlı yazma defterde *hükümet*, Anadolu ve Rumeli'de mevcut kaza ve elviye ve eyâletlerin defteri (İst. Üni. Küt. Defatir ve Cedavil Kataloğu No. 8884) adlı yazma defterde *liva* olarak gösterilmiştir.

4)	„	Çorum	(چورم)
5)	„	Canik	(جانیک)
6)	„	Divriği (Divriki)	(دیورکی)
7)	„	Arapgir (Arapkir)	(عربگیر)

X. Eyâlet-i Adana (ادنہ)

1)	„	Adana	(ادنہ)
2)	„	Tarsus	(طرسوس)
3)	„	Alanya (Alâiye)	(علانیہ)
4)	„	İç İl	(ایچ ایل)
5)	„	Sıs	(سیس)
6)	„	Uzeyr	(عزیر)
7)	„	Beylân	(بلان)

XI. Eyâlet-i Erzurum (ارضروم)

1)	Liva-i Erzurum	(ارضروم)	(Paşa Sancağı)
2)	„ Erzincan	(ارزنجان)	
3)	„ Hınıs	(حنس)	
4)	„ Kelkit	(کلکید)	
5)	„ Malazgirt	(ملازگیرد)	
6)	„ Tortum	(طورطوم)	
7)	„ Karahisar-ı Şarki	(قرهحصار شرقی)	
8)	„ İspir	(اسپیر)	
9)	„ Kuruçay	(قوری چی)	
10)	„ Pasin	(پاسین)	
11)	„ Mamervan	(مأمروان)	

¹ Uzeyr ve Beylân livaları yazma defterlerin bir kısmında Halep, bir kısmında ise Adana eyâletinde gösterilmiştir. Sayın Ö. L. Barkan'ın "XV ve XVI. Asırlarda Osmanlı imparatorluğunda Zirai Ekonominin Hukuki ve Mali Esasları, Kanunlar C. I" adlı kitabının 228 nci sayfasındaki bir nottan Uzeyr livasının Adana ile Halep arasında aynı ismi taşıyan Türkmen âşiretlerinin oturdukları bir yer olduğu anlaşılıyor. H. 1233—1247, M. 1817—1831 yıllarına ait Ahkâm defterlerinde bu sancaklar Adana eyâletinde gösterildiği için, 1831 tarihindeki taksimatta Adana eyâletinin livaları arasında sayılmıştır.

12)	„	Kozancan (Kazavcan)	(قوزنجان)
13)	„	Kıgi	(کینگی)
14)	„	Mecenkerd	(مجنکرد)

XII. Eyâlet-i Şam (Şam-ı Şerif) (شام شریف)

1)	Liva-i Şam-ı Şerif	(شام شریف)	(Paşa Sancağı)
2)	„ Gazza	(غزه)	
3)	„ Kudüs-ü Şerif	(قدس شریف)	
4)	„ Nablus ¹	(نابلس)	
5)	„ Lecun	(لجون)	
6)	„ Aclan (Aclun)	(عجلان)	
7)	„ Tedmur	(تدمور)	

XIII. Eyâlet-i Trablusşam (طرابلس شام)

1)	Liva-i Trablusşam	(طرابلس شام)	(Paşa Sancağı)
2)	„ Hama	(حما)	
3)	„ Humus	(حمص)	
4)	„ Cebeliye	(جبلیه)	
5)	„ Selmiye	(سلمیه)	

XIV. Eyâlet-i Sayda (صیدا)

1)	Liva-i Sayda	(صیدا)	
2)	„ Akkâ	(عکاک)	}
3)	„ Beyrut	(بیروت)	
4)	„ Safed	(صفت)	
5)	„ Sur	(صور)	

XV. Eyâlet-i Haleb (حلب الشها)

1)	Liva-i Haleb	(حلب)	(Paşa Sancağı)

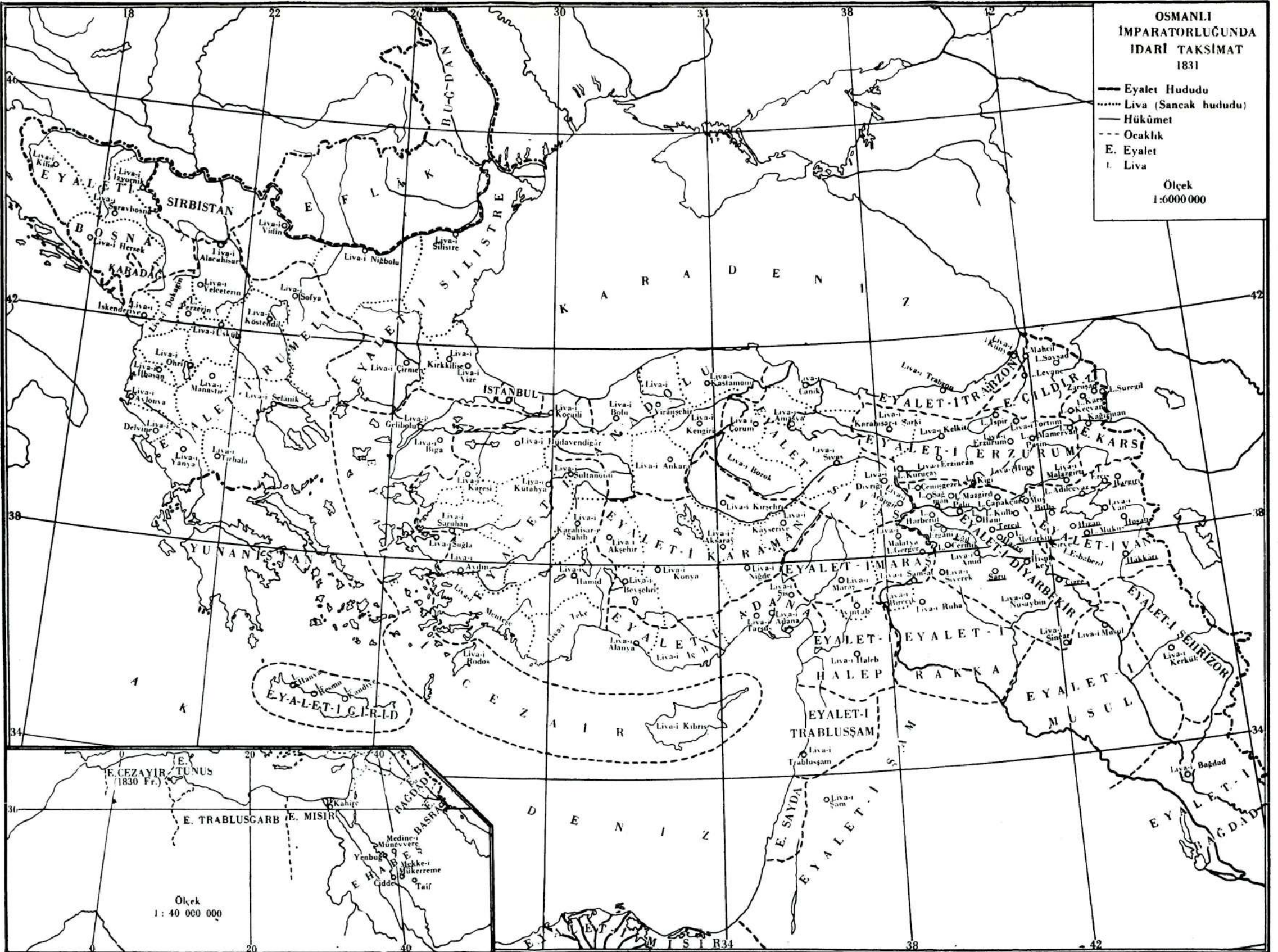
¹ Yazma defterlerde Nablus liva olarak gösterilmemiştir. Buraya Takvim-i Vekayi (Sene 1247, Defa 5) den alınmıştır.

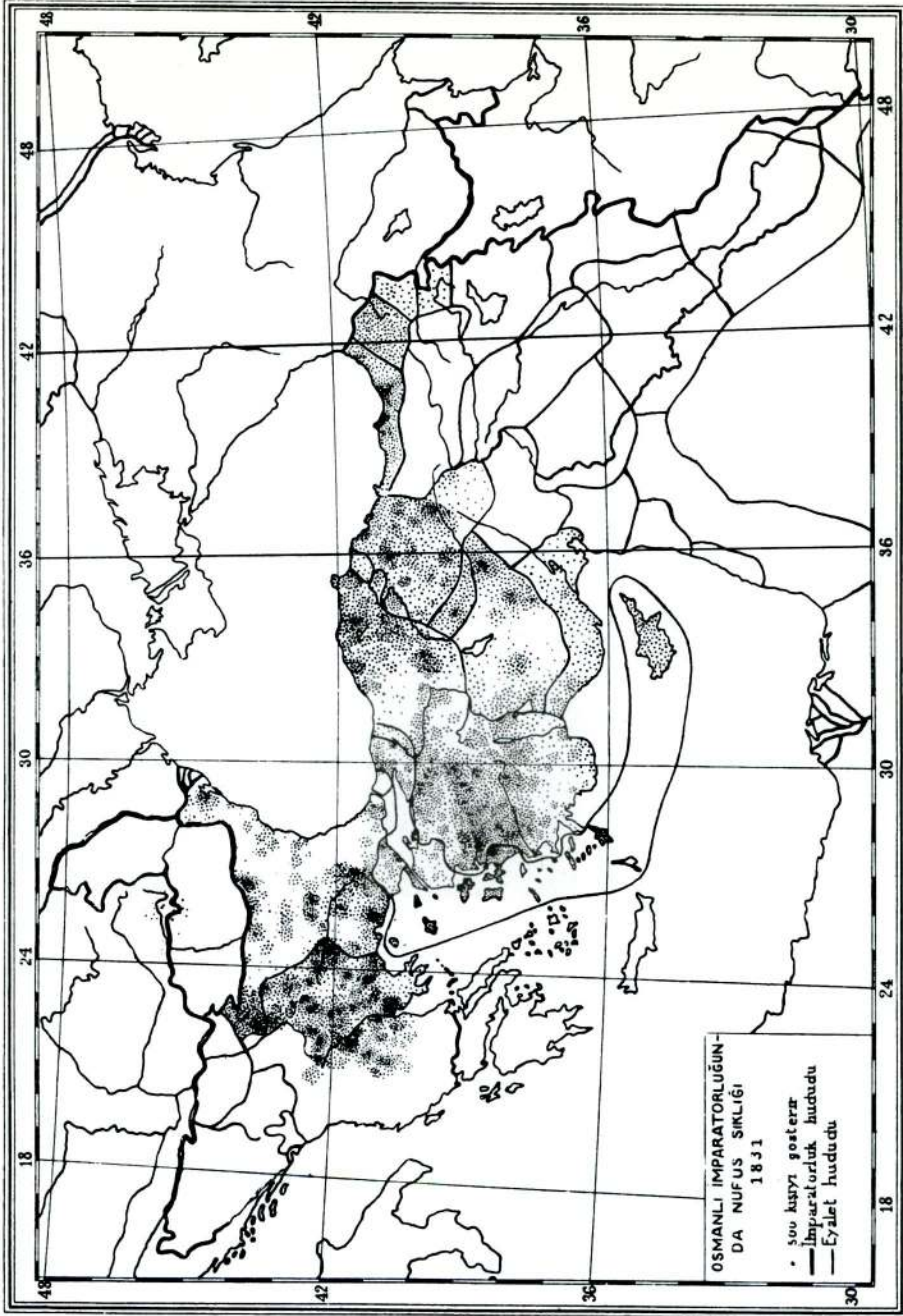
² Bu yerler Eyâlat Taksimatı (T. T. K. Küt. yazmaları No. 9) adlı yazmada nahiye olarak gösterilmiştir.

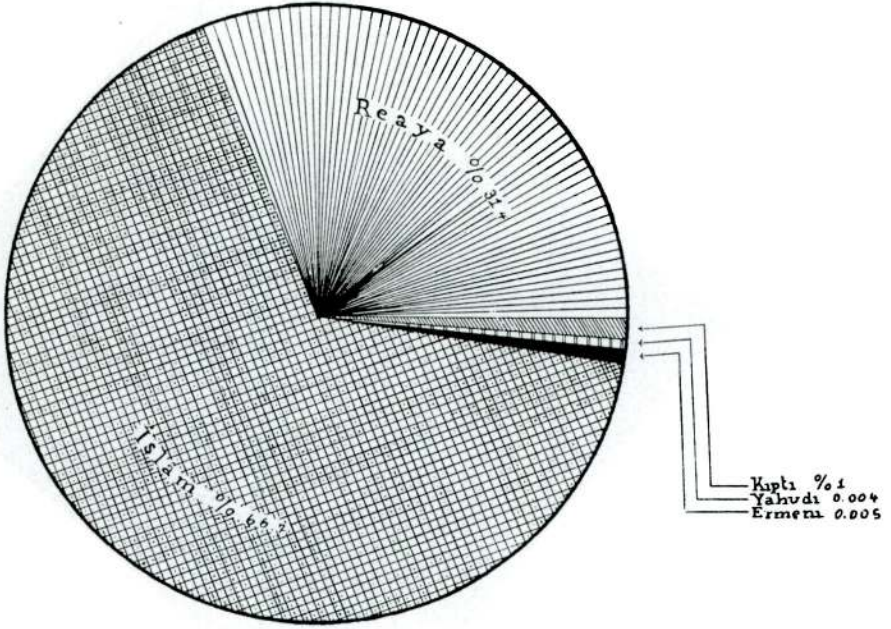
OSMANLI IMPARATORLUĞUNDA İDARİ TAKSİMAT 1831

- Eyalet Hüdudu
- Liva (Sancak hüdudu)
- Hükümet
- - - Ocaklık
- E. Eyalet
- l. Liva

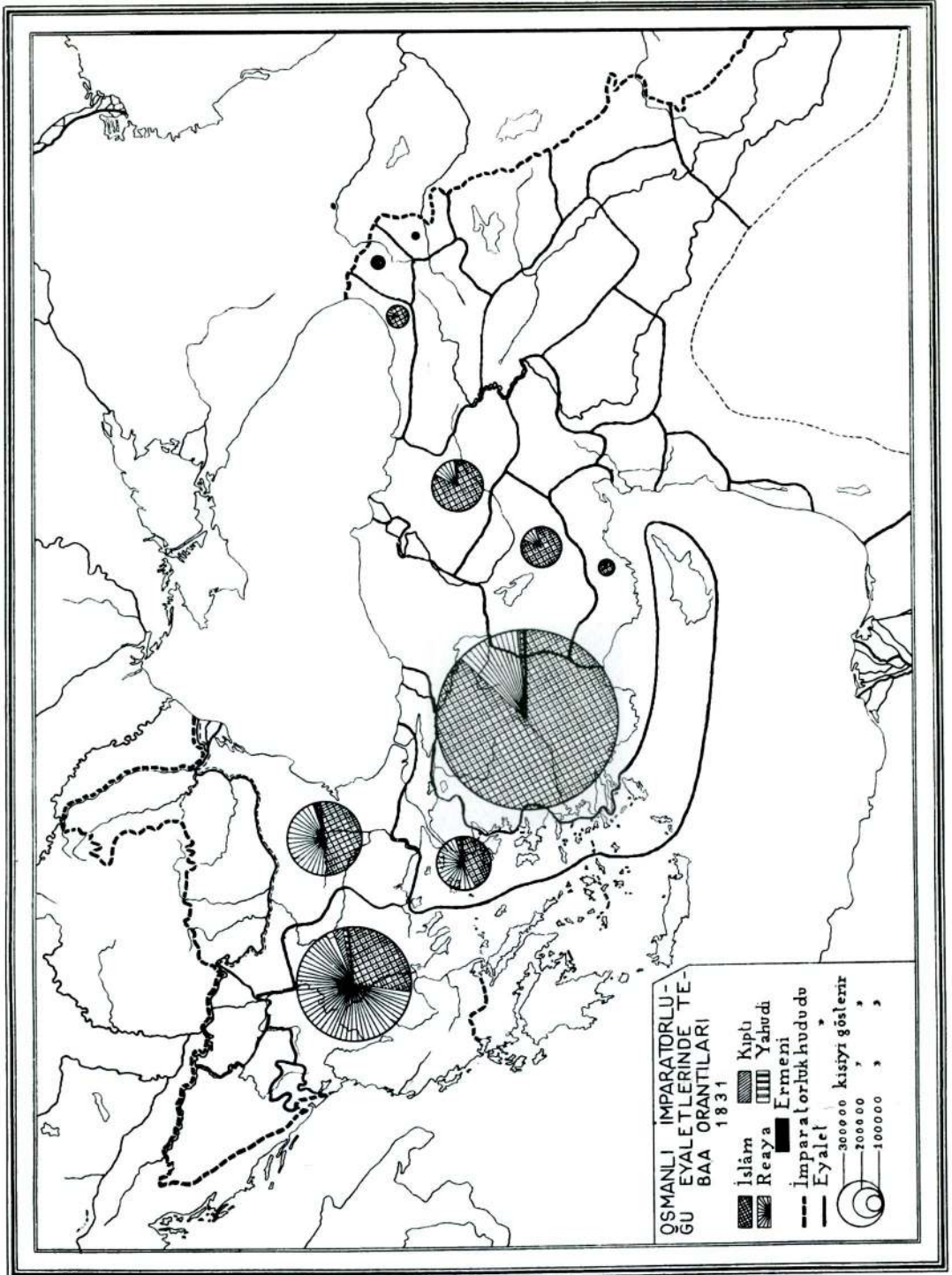
Ölçek 1:6000 000

OSMANLI IMPARATORLUĞUNDA TEBAA ORANTILARI

2)	„	Maarret-el Mısırın	(ممرّة المصريين)
3)	„	Matic	(مطيح)
4)	„	Balis	(باليس)

XVI. Eyâlet-i Rakka (رقه)

1)	Liva-i Ruha (Urfa)	(رها)
2)	„ Deyrrehbe ¹	(دير رهه)
3)	„ Cabur (veya Habur)	(جابور و حابور)
4)	„ Birecik	(بيردجك)
5)	„ Hamase	(حماسي)
6)	„ Ben-i Rebia	(بنی ربيه)

XVII. Eyâlet-i Kars ² (قارص)

1)	Liva-i Kars	(قارص)
2)	„ Kağızman	(قغزمان)
3)	„ Keçvan	(كچوان)
4)	„ Şuregil	(شوره كيل)
5)	„ Zaruşad	(داردشاره ذاروشاد)

XVIII. Eyâlet-i Çıldır (چلدر)

1)	Liva-i Levane (namı diğer Vartin)	(ليوانه نام ديگر وارتين)
2)	„ Şavşad	(شوشاد، شورشاد)
3)	„ Mahcil	(ماجيل)
4)	„ Cercer (veya Cırcır)	(جرجر)
5)	„ Cebecun („ Cebecik)	(جه جون، جه جك)

¹ Yazma defterlerde bu isim دير رهه şeklinde yazılmıştır. Böyle bir isim ne haritalarda ne başka yerlerde bulunamadığı için yazmaların yanlış kopye etmiş olmalarına ihtimal verilerek Netayic-ul-Vukuat (Mustafa Nuri Paşa, C. II, s. 154)'ta geçen دير رهه şekli tercih edilmiştir.

² Yazma defterlerde Kars eyâletine ait isimlerin liva olup olmadıklarına dair bir işaret yoktur. İstanbul Başvekâlet Arşivindeki bir vesikaya (Divan-ı Hümâyün Ruus kalemi, genel sayı 266, özel sayı 5) göre bu yerler liva olarak alınmıştır.

<i>XIX. Eyâlet-i Trabzon</i>	(طربزون)	
1) Liva-i Trabzon	(طربزون)	
2) „ Künye	(كونيه)	
<i>XX. Eyâlet-i Van</i>	(وان)	
1) Liva-i Van	(وان)	
2) „ Adilcevaz	(عادلجواز)	
3) „ Şirve (Şirvan)	(شيروه)	
4) „ Esbaberd	(اسبابرد)	
5) „ Köyin	(كويين)	
6) „ Zeriki	(زريقي)	
7) „ Kerkâr (veya Kürdkâr)	(کردكار)	
8) „ Ağakis	(ازعاكس، اعاكس)	
9) „ Ercis	(ارجيس)	
10) „ Mukus	(مكس)	
11) „ Muş ¹	(موش)	
Bargiri	(باركيري)	Ocaklık
Hakkâri	(حكاري)	Hükûmet
Bitlis	(بنليس)	Hükûmet
Hizan	(حزار)	Hükûmet
Hoşap (namı diğer Mahmudiye)	(حوشاب نام ديگر محمودي)	Hükûmet
<i>XXI. Eyâlet-i Habeş</i>	(حباش)	
Mekke-i Mükerreme	(مكة مكرمه)	
Medine-i Münevvere	(مدینه منوره)	
Cidde-i Mamure	(جده معموره)	
Yenbuğ	(ينبوع)	
Taif	(طائف)	
Nil (?)	(نيل)	

¹ Takvim-i Vekayi (sene 1247, Defa 2)'ye göre liva olarak alınmıştır.

<i>XXII. Eyâlet-i Kandiye</i>	(قنديه)
1) Liva-i Kandiye	(قنديه)
2) „ Hanya	(حانيه)
3) „ Resmu	(رسمو)
<i>XXIII. Eyâlet-i Şehr-i Zor</i>	(شهر زور)
<i>XXIV. Eyâlet-i Musul</i>	(موصل)
<i>XXV. Eyâlet-i Bağdad</i>	(بغداد)
<i>XXVI. Eyâlet-i Basra</i>	(بصره)
<i>XXVII. Eyâlet-i Mısır</i>	(مصر قاهره)
<i>XXVIII. Eyâlet-i Trablusgarb</i>	
<i>XXIX. Eyâlet-i Tunus</i>	

OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA 1831 SAYIMINA GÖRE NÜFUS
İLE MÜSLİM VE GAYRİ MÜSLİMLERİN DURUMU

	İslâm	Reaya	Kıpti	Yahudi	Ermeni	Toplam
Müslim ve gayri müslimlerin toplamı	2.481.741	1.170.685	35.975	15.471	18.866	3.722.738 ¹
Müslim ve gayri müslimlerin oranları	0.66	0.31	0,01	0.004	0.005	

EYÂLETLERİN NÜFUSLARI VE EYÂLETLERE GÖRE MÜSLİM
İLE GAYRİ MÜSLİMLERİN ORANTILARI (1831)

Eyâletler	İslâm	Reaya	Kıpti	Yahudi	Ermeni	Toplam
Rumeli	217.227 0.29	505.760 0.67	20.313 0.02	7.780 0.01	368 0.0005	751.448
Silistre	273.936 0.51	251.579 0.47	8.151 0.015	2.353 0.005	1.755 0.004	537.774
Anadolu	1.044.925 0.87	138.463 0.11	485 0.0004	1.361 0.001	3.727 0.003	1.188.961
Sivas	270.820 0.84	49.593 0.15	60 0.0001			320.473
Karaman	228.942 0.87	34.461 0.13				263.403
Adana	81.166 0.88	2.762 0.03	5.865 0.06		2.826 0.03	92.619
Trabzon	125.119 0.92	11.431 0.08				136.550
Kars	17.580 0.90				2.161 0.10	19.741
Çıldır	73.272 0.93	105 0.002	191 0.002	318 0.004	4.887 0.062	78.773
Cezayir	148.754 0.44	176.531 0.53	910 0.002	3.659 0.01	3.142 0.01	332.996

¹ Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831 (E. Z. Karal, Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Ankara 1943) adlı kitaba mehzaz olan yazma defterin aslında Edirne ve kazalarına ait ayrı ayrı iki rakkam (bk. s. 36 ve 31) bulunduğu için, kitabın sonunda sayımın genel toplamı yapılırken aynı yere ait bu iki rakkamda toplanmıştır. Yukarıdaki toplamlarda ise Edirne ve kazalarına ait iki nüfustan biri alınmıştır. Kitaptaki ile yukarıdaki toplamların birbirlerini tutmaması bundan dolayıdır.